

Konferencja Episkopatu Polski

---

PODSTAWA  
PROGRAMOWA  
KATECHEZY

KOŚCIOŁA KATOLICKIEGO  
W POLSCE

Wydawnictwo WAM  
Kraków 2010

Dokument został przyjęty podczas 351. zebrania plenarnego  
Konferencji Episkopatu Polski w Warszawie w dniu 8 marca 2010 roku

© Wydawnictwo WAM, 2010

Projekt okładki  
Andrzej Sochacki

ISBN 978-83-7505-561-0

WYDAWNICTWO WAM  
ul. Kopernika 26 • 31-501 Kraków  
tel. 12 62 93 200 • faks 12 42 95 003  
e-mail: wam@wydawnictwowam.pl

DZIAŁ HANDLOWY  
tel. 12 62 93 254-256 • faks 12 43 03 210  
e-mail: handel@wydawnictwowam.pl

Zapraszamy do naszej

KSIĘGARNI INTERNETOWEJ  
<http://WydawnictwoWAM.pl>  
tel. 12 62 93 260, 12 62 93 446-447  
faks 12 62 93 261

Drukarnia Wydawnictwa WAM  
ul. Kopernika 26 • 31-501 Kraków

**wydawnictwowam.pl**

## SPIS TREŚCI

Wykaz stosowanych skrótów . . . . .	7
Wprowadzenie . . . . .	9
Terminologia Podstawy programowej katechezy Kościoła katolickiego w Polsce . . . . .	13
<b>Rozdział I</b>	
Wprowadzenie w życie religijne . . . . .	15
1. Charakterystyka dzieci w wieku przedszkolnym . . . . .	15
2. Podstawa programowa nauczania religii w przedszkolu . . . . .	17
3. Korelacja nauczania religii z wychowaniem przedszkolnym . . . . .	21
4. Współpraca środowisk wychowawczych . . . . .	23
<b>Rozdział II</b>	
Katecheza inicjacji w sakramenty pokuty i pojednania oraz Eucharystii . . . . .	26
1. Charakterystyka dzieci klas I-III szkoły podstawowej . . . . .	26
2. Podstawa programowa nauczania religii w klasach I-III szkoły podstawowej . . . . .	28
3. Korelacja nauczania religii z edukacją szkolną . . . . .	33
4. Współpraca środowisk wychowawczych . . . . .	35
<b>Rozdział III</b>	
Katecheza mistagogiczna . . . . .	37
1. Charakterystyka dzieci klas IV-VI szkoły podstawowej . . . . .	37
2. Podstawa programowa nauczania religii w klasach IV-VI szkoły podstawowej . . . . .	39
3. Korelacja nauczania religii z edukacją szkolną . . . . .	43
4. Współpraca środowisk wychowawczych . . . . .	48
<b>Rozdział IV</b>	
Katecheza wyznania i rozumienia wiary . . . . .	50
1. Charakterystyka młodzieży klas gimnazjalnych . . . . .	50
2. Podstawa programowa nauczania religii w gimnazjum . . . . .	51
3. Korelacja nauczania religii z edukacją szkolną . . . . .	60
4. Współpraca środowisk wychowawczych . . . . .	68
<b>Rozdział V</b>	
Katecheza świadectwa wiary . . . . .	70
1. Charakterystyka młodzieży szkół ponadgimnazjalnych . . . . .	70
2. Podstawa programowa nauczania religii w szkołach ponadgimnazjalnych . . . . .	72

3a. Korelacja nauczania religii z edukacją szkolną w liceum lub technikum w zakresie podstawowym . . . . .	80
3b. Korelacja nauczania religii z edukacją szkolną w liceum lub technikum w zakresie rozszerzonym . . . . .	87
3c. Korelacja nauczania religii z edukacją szkolną w liceum lub technikum w ramach przedmiotów uzupełniających . . . . .	97
3d. Korelacja nauczania religii z edukacją szkolną w zasadniczej szkole zawodowej . . . . .	100
4. Współpraca środowisk wychowawczych . . . . .	101

## Rozdział VI

Katecheza specjalna . . . . .	103
1. Katecheza osób z niepełnosprawnością intelektualną . . . . .	105
2. Podstawa programowa katechezy osób z niepełnosprawnością intelektualną w stopniu umiarkowanym lub znacznym . . . . .	116
3. Współpraca środowisk katechetycznych w katechezie osób z niepełnosprawnością intelektualną w stopniu umiarkowanym lub znacznym . . . . .	121
4. Katecheza osób z autyzmem . . . . .	123
5. Katecheza osób z niesłyszących lub słabo słyszących . . . . .	123
6. Katecheza osób niewidomych i słabo widzących . . . . .	125

## WPROWADZENIE

Kościół, świadomy swego posłannictwa głoszenia wszystkim ludziom Dobrej Nowiny o zbawieniu, stara się to zadanie wypełniać wszystkimi dostępnymi mu sposobami. Ten proces, którego istotnym momentem jest posługa słowa Bożego, realizuje się przez pierwsze głoszenie, tzn. przepowiadanie misyjne, katechezę przed- i pochrzcielną, posługę liturgiczną, katechetyczną i teologiczną (DOK 49-52). Wszystkie te formy posługi słowa są ze swej istoty aktem całego Kościoła, który ożywiany mocą Ducha Świętego ukazuje światu jedność i powszechność posłania Jezusa Chrystusa (DOK 78). Treścią tak rozumianej posługi Kościoła jest wiara w Boga, który w Jezusie Chrystusie, Synu Bożym, wszedł w historię ludzi, przyjął ich sposób życia do tego stopnia, że stał się do nich podobny we wszystkim oprócz grzechu po to, aby doprowadzić do zawarcia nowego i ostatecznego przymierza między Bogiem i ludźmi (DOK 41). Te treści wiary Kościół czerpie z objawienia Bożego (DOK 94). Kieruje się przy tym zasadą teologicznej ciągłości Biblii: jeden Bóg, jeden plan zbawienia, jedna wiara ukierunkowana na jedynego Zbawiciela człowieka – Jezusa Chrystusa.

Adresatami przepowiadania Dobrej Nowiny są zarówno niewierzący, ci, którzy żyją w stanie obojętności religijnej, jak i gorliwi wyznawcy (DOK 61). Wobec dwóch pierwszych kategorii osób posługa słowa przybiera postać pierwszego głoszenia zbawczego orędzia Jezusa Chrystusa i wspiera ich w podejmowaniu decyzji kształtowania życia opartego na zasadach ewangelicznych (DOK 53). W przypadku osób głęboko wierzących przepowiadanie staje się katechezą czyli wprowadzaniem w pełnię życia chrześcijańskiego. Zadaniem katechezy jest doprowadzenie człowieka nie tylko do spotkania z Jezusem, ale do zjednoczenia, a nawet głębokiej z Nim zażyłości (DOK 80). Katecheza staje się ważnym ogniwem między działaniem misyjnym Kościoła, którego istotą jest wzywanie do wiary, oraz działaniem duszpasterskim, które wspiera wiarę wspólnoty chrześcijańskiej (DOK 64). Stąd też wszelkie inicjatywy Kościoła powinny wspierać człowieka w jego

upodobnieniu się do Jezusa i włączaniu do wspólnoty Jego uczniów. Wspólnota ta swą wiarę wyznaje, celebryje i o niej świadczy (DOK 67-68).

Kościół w Polsce wypełnia na różne sposoby i w różnych miejscach zadanie głoszenia Dobrej Nowiny. Ma ono miejsce w rodzinie, w parafii, a także w szkole. Natomiast jej adresatami czyni dorosłych, dzieci i młodzież. Katecheza dzieci i młodzieży po roku 1990 przybrała postać głównie nauczania w szkole, co nie oznacza, by mniej uwagi można było poświęcać katechezie dorosłych i duszpasterstwu katechetycznemu dzieci i młodzieży w parafii.

Charakterystycznym dla szkolnego nauczania religii zjawiskiem jest to, że uczestniczący w tych lekcjach uczniowie prezentują dość zróżnicowany poziom zainteresowania Ewangelią, a w konsekwencji poziom życia religijnego. Można też zauważyć, że wiele osób korzystających ze szkolnych lekcji religii nie osiągnęło jeszcze dojrzałości odpowiedniej dla swojego wieku. Nie sprzyja to podejmowaniu ważnych życiowych decyzji, utrudnia też prowadzenie tego nauczania. W związku z tym nauczanie religii w szkole niejednokrotnie przybiera bardziej postać procesów ewangelizacyjnych – pierwszego zainteresowania Jezusem Chrystusem i Jego Dobrą Nowiną, mniej natomiast katechezy wtajemniczenia chrześcijańskiego. Sens oraz główne zasady nauczania religii w szkole opisuje *Dyrektorium katechetyczne Kościoła katolickiego w Polsce* z roku 2001 (zob. PDK 82-96).

Nauczanie religii w szkole nie wyczerpuje w pełni zadań stawianych przed katechezą (DOK 73), dlatego konieczne jest uzupełnienie go katechezą w rodzinie i w parafii. Nauczanie religii w polskiej szkole jest jednym z wielu elementów składowych całościowej posługi słowa w Kościele.

Nauczanie religii w szkole daje także możliwość objęcia procesem formacji chrześcijańskiej uczniów z rodzin dysfunkcyjnych. Wspieranie rozwoju życia chrześcijańskiego uczniów z tych środowisk może polegać na szczególnej, osobistej zachęce do udziału w liturgii, pomocy w bezpośrednim przygotowaniu do przyjęcia sakramentów czy kierowaniu ich, w ramach możliwości, do świetlic parafialnych.

Adresatami *Podstawy programowej katechezy Kościoła katolickiego w Polsce* są przede wszystkim twórcy programów nauczania religii. Ze względu na różne potrzeby ewangelizacyjne środowisk, w jakich wychowują się dzieci i młodzi ludzie, potrzebne jest opracowanie różnorodnych programów i podręczników katechetycznych. Celem *Podstawy programowej katechezy* jest stworzenie ram, które umożliwiłyby tę różnorodność przy

jednoczesnym zachowaniu pewnej jednolitości katechetycznej na terenie całego kraju. Warte podkreślenia jest również założenie dokumentu, polegające na zapewnieniu integralności treści religijnych na dwóch poziomach: najpierw w szkole podstawowej, a następnie na III i IV etapie edukacyjnym. Zadaniem programów będzie zatem skonkretyzowanie założeń przyjętych w niniejszej *Podstawie* po to, aby katecheza wprowadzała w życie religijne (przedszkole), kierowała inicjacją w sakramenty pokuty i pojednania oraz Eucharystii (kl. I-III szkoły podstawowej), pogłębiała przyłgnięcie do Chrystusa przez proces mistagogii (kl. IV-VI szkoły podstawowej), prowadziła do rozumnego wyznawania wiary i je wspierała (gimnazjum) i wreszcie umożliwiała dawanie świadectwa życia chrześcijańskiego (szkoły ponadgimnazjalne). Te same zadania oraz oczekiwania wiążą się z prowadzeniem katechezy osób znajdujących się w szczególnych sytuacjach.

Jednakże *Podstawa programowa katechezy* jest adresowana nie tylko do twórców programów i podręczników. Jej odbiorcami winni stać się także katecheci. Dokument ten bowiem określa, jakie wymagania można i należy postawić przed uczniem uczęszczającym na szkolne lekcje religii, jakie w związku z tym działania winien podjąć katecheta. Zaprezentowana tu charakterystyka psychologiczna dzieci i młodzieży oraz opis zalecanych warunków i sposobu realizacji stanowią dla katechety drogowskaz, jak formować religijnie katechizowanych, a jednocześnie mają mu dać konkretne narzędzie, przydatne we włączeniu lekcji religii w system wychowawczy szkoły. Z kolei obszerny wyciąg z *Podstawy programowej kształcenia ogólnego* daje katechetom wiedzę o wymaganiach nauczycieli innych przedmiotów oraz stanowi praktyczny przewodnik dla podejmowania korelacji nauczania religii z edukacją szkolną. Lekcja religii ze względu na swe wychowawcze znaczenie oraz korelację ma stać się bowiem prawdziwie *elementem koniecznego dialogu interdyscyplinarnego* (DOK 73).

*Podstawa programowa katechezy Kościoła katolickiego w Polsce* odnosi się do poszczególnych etapów edukacji szkolnej i zawiera:

- charakterystykę psychologiczną dzieci i młodzieży na danym etapie edukacji;
- *Podstawę programową nauczania religii* (w przedszkolu lub szkole), obejmującą cele katechetyczne – wymagania ogólne, zadania nauczyciela religii, treści – wymagania szczegółowe, zalecane warunki i sposób realizacji;

- wykaz treści – wymagań szczegółowych innych przedmiotów szkolnych, służących korelacji nauczania religii z edukacją szkolną;
- propozycje współpracy środowisk katechetycznych (rodziny i parafii).

Niniejszy tekst *Podstawy programowej katechezy Kościoła katolickiego w Polsce* został uchwalony przez Konferencję Episkopatu Polski 8 marca 2010 roku. Dokonana wówczas nowelizacja dokumentu z roku 2001 wynikała z konieczności dostosowania nauczania religii do zmian zachodzących w strukturze świeckich programów nauczania, a także z potrzeby usunięcia niedoskonałości poprzedniej *Podstawy*.



## Rozdział I

# WPROWADZENIE W ŻYCIE RELIGIJNE

## Przedszkole

### 1. Charakterystyka dzieci w wieku przedszkolnym

Wychowanie przedszkolne obejmuje dzieci od 3. do 6. roku życia. Dzieci w tym okresie podlegają intensywnym procesom rozwojowym, zarówno pod względem rozwoju fizycznego, psychicznego, emocjonalnego, społeczno-moralnego, jak i religijnego. Zmiany w zakresie rozwoju fizycznego, a szczególnie doskonalenie układu nerwowego, tworzą podstawy do szybkiego i intensywnego rozwoju intelektualnego. Wraz z rozwojem fizycznym, poznawczym, następuje także rozwój emocjonalny, który umożliwia dzieciom w wieku przedszkolnym budowanie coraz lepszych relacji z rówieśnikami i dorosłymi.

O rozwoju dziecka w wieku przedszkolnym w dużej mierze decydują procesy poznawcze, w których znaczącą rolę odgrywają zdobywane przez dziecko doświadczenia, gdyż myślenie logiczne nie jest jeszcze w pełni rozwinięte. Codzienne doświadczenia budzą w dziecku pytania o poznawaną rzeczywistość, dzięki którym możliwe staje się poznawanie przez dziecko otaczającego świata i nawiązywanie z nim kontaktu, jak też odnajdywanie własnego miejsca w gronie rówieśników i większej społeczności.

W tym okresie dziecko próbuje upodobnić się do środowiska, w którym żyje. Owo upodabnianie się wynika z jego zdolności do identyfikowania się oraz naśladowania znaczących dla niego osób czy postaci. Dziecko poprzez identyfikację i naśladowanie poznaje swoje otoczenie, odkrywa normy w nim obowiązujące oraz stara się je stopniowo respektować

i przyjmować za własne. Podobna sytuacja występuje także w życiu religijnym: posiadając zdolność do identyfikowania się i naśladownictwa, stara się ono uczestniczyć – choć jeszcze bezkrytycznie – w życiu religijnym znaczących dla niego osób.

Procesy identyfikowania się i naśladownictwa nazywane są procesami socjalizacji, a w przypadku życia religijnego socjalizacji religijnej. Socjalizacja religijna dziecka zazwyczaj wiąże się z obrazem religijności dorosłych: rodziców, opiekunów, dziadków, wychowawców czy katechetów. W żadnym jednak przypadku nabywana socjalizacja nie świadczy o autonomicznej religijności dziecka. Dlatego też wspieranie religijnego rozwoju dziecka w wieku przedszkolnym winno się charakteryzować towarzyszeniem mu w nabywaniu antropologicznych podstaw przyszłego autonomicznego życia wiarą (DOK 178). Właściwością tego typu działań wychowawczych winny stawać się najpierw naturalne doświadczenia dziecka, umożliwiające pozytywny kontakt ze światem i ludźmi, które z czasem mogą przekształcać się w doświadczenia religijne. Doświadczenia te stanowią bowiem fundament stopniowej inicjacji w życie wiarą, której podmiotem ma być osoba Boga przyjaznego, zatroskanego o człowieka i o jego szczęśliwe życie. Dlatego w wychowaniu religijnym dzieci w wieku przedszkolnym ogromne znaczenie ma poprawna interpretacja codziennych doświadczeń dziecka wyrażona językiem prostym, zrozumiałym, pozbawionym zdrobnień i infantylizacji, a jednocześnie poprawnym teologicznie. Znaczącym celem wychowania religijnego dzieci w wieku przedszkolnym jest również wskazywanie na Boga jako dawcę życia i świata. Dziecko w wieku przedszkolnym, odkrywając piękno otoczenia (co jest szczególnie ważne we współczesnym technicyzowanym świecie), potrzebuje poznać jego Dawcę – dobrego Boga, który chce, aby każdy człowiek cieszył się całym światem. Religijna interpretacja doświadczeń dziecka pomaga mu także w odkrywaniu swojego miejsca w świecie, w najbliższym środowisku i we wspólnocie eklezjalnej. Stąd bardzo ważne jest rozwijanie w dziecku przyjaznego odniesienia do ludzi. W tym kontekście niezbędne jest łączenie prawidłowego obrazu Boga z wymogiem traktowania innych ludzi z miłością zarówno w sytuacjach zabawy, zgody, jak i nieporozumień czy konfliktów.

W procesie wychowania inspirowanego wiarą należy wskazać dziecku na Boga obecnego, bliskiego, troszczącego się o człowieka, pełnego miłości do ludzi. Dziecko w wieku przedszkolnym potrzebuje odkrywać miłość

Boga w kontaktach z bliskimi mu osobami: rodzicami, opiekunami, dziadkami, rodzeństwem, wychowawcami, katechetami.

W inicjowanych procesach wychowania w duchu wiary należy pomóc małemu dziecku, by umiało spotkać Boga w konkretnych wydarzeniach i ludziach ze swego otoczenia, a następnie wyraziło to doświadczenie przed Bogiem w modlitwie. Treści religijne winny być zatem związane ze stawianymi przez dziecko pytaniami, nawiązującymi do codziennych doświadczeń. Wówczas udzielane odpowiedzi będą naturalnym wyjaśnieniem zdobywanych doświadczeń i drogą do odkrywania, poznawania i ukochania Boga.

## **2. Podstawa programowa nauczania religii w przedszkolu**

### **Cele katechetyczne – wymagania ogólne**

**I. Codzienne doświadczenia i ich interpretacja w świetle wiary.** Dziecko doświadcza miłości Boga w codziennym życiu, wyjaśnia swoje przeżycia w świetle wiary, odkrywa piękno przyrody i otaczającego świata oraz Boga jako jego Dawcę, odkrywa też, kim jest Bóg i buduje Jego prawdziwy obraz.

**II. Zainteresowanie tematyką religijną.** Dziecko rozwija uzdolnienia oraz kształtuje czynności intelektualne potrzebne w codziennym życiu i dalszej edukacji religijnej poprzez poznanie pierwszych pojęć religijnych i kształtowanie mentalności wiary, a ponadto poznaje Pismo Święte jako słowo Boga.

**III. Kontakt z Bogiem w modlitwie i liturgii.** Dziecko poznaje istotę modlitwy, rozwija sposoby kontaktowania się z Bogiem; poznaje zwyczaje chrześcijańskie związane z obchodami roku liturgicznego.

**IV. Postawa społeczno-moralna.** Dziecko buduje podstawy systemu wartości oraz uczestniczy w procesie wychowania moralno-społecznego, poznaje chrześcijańskie pojęcia dobra i zła, odkrywa znaczenie przykazania miłości Boga i bliźniego oraz jego konsekwencje; nabywa i rozwija umiejętności społeczne niezbędne do życia w rodzinie, grupie rówieśniczej i kontaktach z dorosłymi; pogłębia swój związek ze wspólnotą Kościoła i odnajduje w niej swoje miejsce.

Zadania katechezy	Zadania nauczyciela religii	Treści – wymagania szczegółowe	
		Wiadomości	Uczeń
Rozwijanie poznania wiary	Tworzenie sytuacji wychowawczych umożliwiających doświadczenie miłości Boga i ich interpretację.	Dobry Bóg kocha wszystkich ludzi. Wszyscy ludzie są dziećmi Boga.	– rozpoznaje znaki miłości Boga w odniesieniu do siebie i swoich najbliższych, – wyjaśnia, iż wszyscy ludzie są kochani przez Boga, – podaje przykłady miłości Boga do ludzi.
	Wspólne odkrywanie piękna przyrody i otaczającego świata oraz Boga jako jego Dawcy.	Dary, które ludzie otrzymują od Boga. Przyroda jako dar Boga. Istnienie świata niematerialnego.	– opowiada o poszczególnych elementach przyrody jako darach Boga, – uwielbia Boga i dziękuje Mu za Jego dary, – wyjaśnia, dlaczego Bóg dał człowiekowi piękny świat, – dba o swoje zdrowie i życie jako dar Boga.
	Wspólne odkrywanie, kim jest Bóg, i pomoc w kształtowaniu Jego prawdziwego obrazu.	Podstawowe pojęcia religijne: Bóg Ojciec, Jezus Chrystus, Duch Święty, Kościół, Maryja, święci, aniołowie, modlitwa.	– wyjaśnia swoimi słowami podstawowe pojęcia religijne: Bóg Ojciec, Jezus Chrystus, Duch Święty, Kościół, Maryja, święci, aniołowie, modlitwa, – pamięta, że Bóg kocha każdego człowieka, ale stawia mu wymagania i zaprasza do współpracy.
	Tworzenie sytuacji wychowawczych sprzyjających odkrywaniu, że Bóg jest źródłem wartości i norm.	Wszyscy ochrzczeni jako rodzina dzieci Bożych.	– odnosi się do innych ludzi jak do swoich sióstr i braci, – w codziennych sytuacjach zachowuje się zgodnie z zasadami odpowiednimi dla ucznia Jezusa.
	Pomoc w poznaniu Pisma Świętego jako słowa Boga.	Bóg, który dał człowiekowi Pismo Święte.	– odnosi się z szacunkiem do Pisma Świętego jako słowa Boga, – opowiada swoimi słowami o poznanych prostych tekstach biblijnych.
	Wspieranie wyjaśniania codziennego doświadczenia w świetle wiary.	Bóg troszczy się o wszystkich ludzi.	– opowiada swoimi słowami o nardzinach Jezusa, Jego życiu i trosce o każdego człowieka, – w zrozumiały sposób mówi o miłości Boga do ludzi i podaje przykłady z codziennego życia.
	Wychowanie liturgiczne	Rozwijanie umiejętności uważnego uczestnictwa we Mszy Świętej.	Kościół jako szczególnie miejsce spotkania z Bogiem.

	Poznananie zwyczajów chrześcijańskich związanych z obchodami roku liturgicznego.	Podstawowe zwyczaje związane z Bożym Narodzeniem i Wielkanocą.	<ul style="list-style-type: none"> <li>– wyróżnia proste znaki religijne (krzyż, obraz, różaniec itp.) wśród innych znaków,</li> <li>– włącza się z innymi w śpiew prostych pieśni liturgicznych,</li> <li>– rozumie i wyjaśnia symbolikę krzyża jako znaku miłości Jezusa,</li> <li>– wyjaśnia znaczenie symbolu światła,</li> <li>– wykonuje proste ozdoby na Boże Narodzenie i Wielkanoc.</li> </ul>
Formacja moralna	Pomaganie w odkrywaniu znaczenia przykazania miłości Boga i bliźniego oraz jego konsekwencji.	Przykazanie miłości Boga i bliźniego. Związek z Bogiem zapoczątkowany w chrzcie świętym i wynikające z tego konsekwencje.	<ul style="list-style-type: none"> <li>– wyjaśnia swoimi słowami, co znaczy kochać Boga i bliźniego,</li> <li>– rozróżnia przykłady zachowania godnego i niegodnego dziecka Bożego, ucznia Jezusa,</li> <li>– podaje przykłady dobrego zachowania dziecka Bożego,</li> <li>– przestrzega zasad obowiązujących dziecko Boże i ucznia Jezusa,</li> <li>– szanuje starszych, biednych, chorych i cierpiących, ponieważ ukochał ich Jezus,</li> <li>– współdziała z rówieśnikami podczas zabawy i nauki oraz pomaga dzieciom i dorosłym na miarę swoich możliwości.</li> </ul>
Wychowanie do modlitwy	Pomoc w nawiązywaniu kontaktu z Bogiem.	Modlitwa jako rozmowa z Bogiem. Podstawowe znaki i symbole religijne. Słowo <i>Amen</i> .	<ul style="list-style-type: none"> <li>– modli się swoimi słowami, gestem, zabawą i wykonywaną pracą,</li> <li>– opowiada o treści ilustracji religijnych,</li> <li>– pozdrawia Boga prostymi formułami religijnymi lub swoimi słowami,</li> <li>– wyjaśnia swoimi słowami, dlaczego dziecko Boże potrzebuje się modlić.</li> </ul>
	Inicjowanie i wspólne uczestniczenie w modlitwie dziękczynnej, uwielbienia, przepraszania i prośby.	Modlitwa, w czasie której Bogu można dziękować, chwalić Go, przepraszać i prosić.	<ul style="list-style-type: none"> <li>– podaje dary Boże jako motywy modlitwy uwielbienia i dziękczynienia,</li> <li>– potrafi dziękować Bogu, uwielbiać Go, przepraszać i prosić swoimi słowami,</li> <li>– tworzy swoimi słowami <i>litanie</i> wdzięczności i dziękczynienia za dary Boga.</li> </ul>
	Kształtowanie umiejętności modlitwy z najbliższymi, grupą rówieśniczą i wspólnotą eklezjalną.	Modlitwy: znak krzyża i Aniele Boży oraz inne proste formuły modlitewne.	<ul style="list-style-type: none"> <li>– zna modlitwy: znak krzyża i Aniele Boży,</li> <li>– rozpoznaje wśród różnych wypowiedzianych tekstów modlitwę: Ojcze Nasz i Zdrowaś Maryjo,</li> <li>– modli się z grupą śpiewem, gestami, zabawą, tańcem, pracą plastyczną.</li> </ul>

Wychowanie do życia wspólnotowego	Kształtowanie podstawowych umiejętności społecznych.	Wszyscy są przed Bogiem równi.	– kontaktuje się z najbliższymi, rówieśnikami i dorosłymi.
	Kształtowanie umiejętności uczestnictwa w życiu wspólnotowym.	Prawo Boże domaga się rozwijania miłości. Wspólnota dzieci Bożych spotyka się w kościele.	– wyjaśnia, że Bóg oczekuje, aby ludzie wspierali się i pomagali sobie wzajemnie, – podaje przykłady działania na rzecz wspólnoty.
	Pomoc w pogłębieniu związku z życiem Kościoła.	Obowiązki wynikające z chrztu świętego. Każdy człowiek żyje razem z innymi ludźmi, którzy są dziećmi Boga.	– wyjaśnia, dlaczego Jezus troszczy się o chorych, cierpiących i potrzebujących.
Wprowadzenie do misji	Zachęcanie do codziennego włączania się w misyjne dzieło Kościoła.	Jezus posłał swoich uczniów na cały świat. Misjonarze.	– wyjaśnia, dlaczego Jezus posłał swoich uczniów na cały świat, – wyjaśnia, w jaki sposób można pomóc misjonarzom Jezusa, – włącza misję jako motyw modlitwy.

### Zalecane warunki i sposób realizacji

W trosce o prawidłowy rozwój religijny oraz przebieg wychowania i kształcenia dzieci w wieku przedszkolnym zaleca się uwzględnienie następujących uwarunkowań:

1. Warto zadbać, aby w pomieszczeniach przedszkolnych znalazł się tzw. kącik religijny zawierający elementy związane z procesem wychowania religijnego (obrazy, figury religijne, krzyż, Pismo Święte, różaniec, świeca itp).
2. Znaczną część czasu podczas nauczania religii dzieci w wieku przedszkolnym należy przeznaczyć na gry, zabawy, ćwiczenia, piosenki z wykonywaniem gestów, podczas których dzieci bawią się i uczą.
3. Ze względu na małą zdolność koncentracji dziecka w wieku przedszkolnym niezbędne jest urozmaicenie metod katechetycznych, wprowadzenie elementów zabawy oraz zróżnicowanie środków dydaktycznych.
4. W celu zapewnienia ciągłości oraz wyrównania poziomu w grupie katecheci winni zadbać o kontakt z rodzicami lub opiekunami, aby uzyskać podstawową wiedzę na temat dotychczasowego procesu wychowania

religijnego dziecka w rodzinie. W trosce o prawidłowy rozwój religijny dziecka katecheci:

- informują rodziców o zadaniach wychowawczych i kształcących realizowanych w przedszkolu;
- zapoznają rodziców z programem nauczania religii dzieci w wieku przedszkolnym i włączają ich w proces zdobywania przez dziecko podstawowych wiadomości religijnych oraz kształtowania u dziecka określonych umiejętności;
- powiadamiają rodziców o sukcesach i kłopotach ich dzieci, a także włączają ich do wspierania osiągnięć w rozwoju psychofizycznym i religijnym dzieci i łagodzenia trudności, na jakie natrafiają;
- zachęcają rodziców do uczestnictwa z dzieckiem w obserwacji otaczającego świata i odkrywania Boga jako Dawcy życia i świata;
- pomagają rodzicom w kształtowaniu chrześcijańskiego obrazu Boga;
- wspierają rodziców w procesie wychowania modlitewnego, liturgicznego, społeczno-moralnego, wspólnotowego i misyjnego;
- zapraszają rodziców do współdecydowania w sprawach przedszkola, np. wspólnie organizują wydarzenia i uroczystości religijno-patriotyczne, w których biorą udział dzieci.

5. Katecheci włączają się w prowadzenie obserwacji pedagogicznych mających na celu poznanie możliwości i potrzeb rozwojowych dzieci oraz w dokumentowanie tych obserwacji. Z początkiem roku poprzedzającego rozpoczęcie przez dziecko nauki religii w klasie I szkoły podstawowej katecheci winni włączyć się w podanie opinii na temat gotowości dziecka do podjęcia nauki w szkole (diagnoza przedszkolna).

### **3. Korelacja nauczania religii z wychowaniem przedszkolnym<sup>1</sup>**

- Prawidłowa i pełna realizacja zadań i funkcji wychowania przedszkolnego jest możliwa tylko we współpracy z podstawowym środowiskiem wychowawczym dziecka, z rodziną. Jednak proces wychowania ogólnego podejmowany w śro-

---

<sup>1</sup> Zasady korelacji dla przedszkola ze względu na specyfikę wychowania religijnego na tym poziomie, nie stanowią wyciągu z *Podstawy programowej kształcenia ogólnego*, lecz są wskazaniem kierowanymi do twórców programów i katechetów.

dowisku rodzinnym domaga się rozszerzenia i dopełnienia przez środowisko przedszkolne. Wartości, zasady i normy współżycia funkcjonujące w rodzinie winny być podejmowane i respektowane w środowisku przedszkolnym. Dzięki temu dziecko łatwiej uczy się zasad i norm współżycia oraz tworzy swój system wartości.

- Szczególną troską rodzice winni objąć przedszkola o charakterze katolickim, które mają szansę skuteczniej oddziaływać na swoich wychowanków. W przedszkolu katolickim nie tylko naucza się religii, ale cały jego charakter, relacje między wychowankami i nauczycielami przedszkola, atmosfera i działania są nasycone religijnością.
- Wielu polskich rodziców posyła swoje dzieci do przedszkoli. Dzieci, które pochodzą z odmiennych kulturowo i religijnie rodzin, wnoszą różne przyzwyczajenia, obyczaje, odmienny stosunek do wartości religijnych, różne sposoby wypowiedzania się o Bogu. Nauczanie religii w przedszkolu ma szansę uzupełniać oddziaływanie wychowawcze domu rodzinnego, wspierać, pobudzać rozwój dziecka, wzmacniać jego uzdolnienia oraz tworzyć w dziecku nowe możliwości i uzdolnienia.
- Podstawą współpracy może być wspólne opracowanie programu wychowawczego, a następnie określenie form i sposobów i warunków współpracy z rodzicami. Dziecko ma prawo do wychowania, które będzie zgodne z wartościami uznanymi przez jego rodziców, a program wychowawczy przedszkola musi być oparty o pełne rozumienie człowieka, jego rozwoju psychofizycznego i religijnego. Pierwszą płaszczyzną współpracy rodziny i przedszkola jest określenie wartości, które decydować będą o charakterze wychowania. W naszej polskiej rzeczywistości większość rodzin i dzieci wzrasta w kulturze chrześcijańskiej. Wartości wywodzące się z tej kultury powinny być zawarte w programach przedszkolnych.
- Rodzice powinni również wiedzieć, jaką funkcję wobec nich pełni przedszkole. Zakres funkcji przedszkola winien być nastawiony wyłącznie na współpracę, współdziałanie rodziców, wychowawców i dzieci, co daje szansę wartościowego, pełnoprawnego udziału rodziców w organizowaniu warunków działania dzieci w przedszkolu. U podstaw współpracy nauczycieli przedszkola i katechetów z rodzicami znajduje się poprawna komunikacja i prawidłowe określenie potrzeb, oczekiwań, możliwości i ograniczeń. Katecheci winni wyraźnie pokazać rodzicom, że w trosce o pełny i wszechstronny rozwój dziecka (w tym rozwój moralny i religijny) zależy im na dobrej współpracy. Bardzo ważne jest podanie jasnych, konkretnych celów i propozycji współdziałania, które co pewien czas należy poddawać ewaluacji. Realizacja celów wymaga wspólnego działania wszystkich osób odpowiedzialnych za proces wychowawczy, którzy wymieniają swoje doświadczenia, wzajemnie sobie pomagają, udzielają sobie psychologicznego wsparcia, cieszą się sukcesami i osiągnięciami.



## 4. Współpraca środowisk wychowawczych

Sam przekaz wiedzy religijnej, pozbawiony odniesienia do świata dziecięcych przeżyć, ma małą wartość wychowawczą i katechetyczną. Katecheza małego dziecka podejmowana w rodzinie, przedszkolu i parafii winna przede wszystkim umożliwić mu stopniowe otwarcie się na Boga, a następnie zapewnić poprawne kształtowanie obrazu Boga, dostrzeżenie Boga w otaczającym świecie, w życiowych doświadczeniach, wydarzeniach, słuchanie orędzia Bożego zwróconego do człowieka, poprawne rozumienie znaków i symboli religijnych, pozytywne nastawienie do ludzi, chrześcijańską interpretację codziennych wydarzeń, wychowanie modlitewne oraz formację liturgiczną, społeczną i moralną.

Obok wiadomości potrzebna jest jeszcze umiejętność łączenia ich z życiem w konkretnych sytuacjach. W wychowaniu podstawą są nie tylko umiejętności wychowawcze, ale sam człowiek jako wychowawca, a więc kim on jest, jaka jest jego osobowość, jakie świadectwo daje własnym życiem. Dlatego wychowanie religijne dziecka w wieku przedszkolnym musi dokonywać się z uwzględnieniem bliskiej współpracy podstawowych środowisk wychowawczych, które stawiają przed dzieckiem podobne wymagania i konsekwentnie respektują te same zasady.

### a. Rodzina

1. Proces wychowania religijnego dzieci w wieku przedszkolnym bazuje głównie na osobowości i dojrzałości religijnej rodziców, opiekunów, dziadków, rodziców chrzestnych i osób najbliższych dziecku w wieku przedszkolnym. Doświadczenie dziecka powstałe w kontakcie z otaczającymi je osobami, a szczególnie mającymi znaczenie emocjonalne dla dziecka, w dużym stopniu wpływa na jego rozwój religijny, dlatego należy uświadamiać rodzicom, opiekunom, dziadkom, rodzicom chrzestnym, że dziecko potrzebuje przejawów bliskości, miłości i przyjaźni ludzi, aby odkryć, że Bóg objawia im swoją miłość i przyjaźń. W oparciu o doświadczenie miłości kształtuje się w świadomości dziecka prawidłowy obraz Boga. Dodatkowo dziecko wymaga przejawów religijnego życia dorosłych, ich modlitwy, uczestnictwa w liturgii i innych form praktyk religijnych.

2. Współpraca z rodzicami winna zmierzać także do uświadamiania im, że dziecko – poza innymi zakresami ich postaw – identyfikuje się tak-

że z ich postawami religijnymi i je naśladuje. Zasada ta ma zastosowanie przede wszystkim w przejmowaniu od rodziców konkretnych praktyk religijnych. Poprzez te zdolności dziecko uczestniczy w religijności dorosłych. Trzeba jednak pamiętać, że procesy te tylko na stosunkowo krótki czas mogą dostarczać dziecku wystarczających argumentów do prowadzenia i rozwijania życia religijnego. Stąd też już na etapie wieku przedszkolnego niezbędne jest wspieranie go w stopniowym nabywaniu zdolności dochodzenia do religijności autonomicznej.

3. Rodzice, którzy zazwyczaj stanowią dla dziecka w wieku przedszkolnym największy autorytet, winni podejmować świadome działania umożliwiające dziecku odkrywanie Boga jako autentycznego obrońcy człowieka. Wyrazem Jego troski o dobro ludzi są między innymi przykazania, pośród których najważniejsze jest przykazanie miłości. W procesach wychowywania małego dziecka inspirowanego wiarą ważne jest zatem, aby ten aspekt był stopniowo dziecku przybliżany, a wraz z nim związek człowieka z Bogiem, którego wyrazem był chrzest. Chrzest też winien stanowić, w przypadku wychowywania religijnego, już w wieku przedszkolnym ważny punkt odniesienia dla całej religijności dziecka.

## **b. Parafia**

1. Katecheza realizowana w przedszkolu domaga się dopełnienia w kontakcie z parafią, inaczej łatwo może zagubić swoje chrystocentryczne i eklezjalne ukierunkowanie. Wychowując przedszkolaka do odkrywania tajemnicy Boga i zjednoczenia z Chrystusem, winna budzić cześć dla dobrego Boga jako Dawcy wszelkiego dobra, uczyć okazywania Mu wdzięczności, dziękczynienia, czci i posłuszeństwa, pomagać w spotkaniu z Nim w modlitwie, liturgii i wspólnocie Kościoła. W liturgii i we wspólnocie wierzących Chrystus jest realnie obecny, dlatego wszelkie działania katechezy przedszkolnej winny prowadzić do odsłaniania przed dzieckiem niedostrzegalnej zmysłami rzeczywistości, którą wierzący świętują w sprawowanej liturgii. Przeżywanie roku liturgicznego w rodzinie i przedszkolu ma prowadzić do spotkania z Chrystusem we Mszy Świętej.

2. Obecność dzieci w wieku przedszkolnym we wspólnocie eklezjalnej nie może ograniczać się do ich biernego udziału w nabożeństwach lub Mszach Świętych. Dzieci w wieku przedszkolnym, oprócz możliwości obserwacji dorosłych uczestniczących w liturgii Kościoła, winny stopniowo

w miarę możliwości włączać się aktywnie w udział w liturgii. Wymaga to przede wszystkim organizacji Mszy Świętych i nabożeństw dla rodzin z dziećmi w wieku przedszkolnym. Ważne, aby dzieci mogły obserwować czynności liturgiczne wykonywane przez kapłana, jak również aktywnie włączać się w poszczególne części Mszy Świętej i nabożeństw. Duże znaczenie będzie miała homilia skierowana do rodzin z dziećmi, która, w przypadku braku katechezy organizowanej odrębnie w parafii, może stanowić jej podstawową formę.

3. Dzieci w wieku przedszkolnym, stawiające wiele pytań w związku z poznawaną rzeczywistością liturgiczną, powinny uzyskać na nie odpowiedź nie tylko od najbliższych, ale również od duszpasterzy. Trzeba jednak uważać, aby wyjaśnienia nie zdominowały liturgii z udziałem dzieci, ale by dzieci w wieku przedszkolnym razem z innymi wierzącymi od początku uczestniczyły w oddawaniu czci Bogu, w wielbieniu Go czy też dziękowaniu za otrzymane od Niego dary.

4. Katecheza dzieci w wieku przedszkolnym w niektórych regionach Polski może być związana z przygotowaniem do wczesnej Komunii Świętej.